

Πως φτάσαμε στο Νόμο – Πλαίσιο* 1984

ΟΙ ΠΟΛΙΤΙΚΟΙ μας, οι δημόσιοι άνδρες, αλλά και οι γυναίκες – σπάνια γράφουν. Αυτό, που σε άλλες χώρες θεωρείται πολύ συνηθισμένο οι υπεύθυνοι πολιτικοί να εκθέτουν τις απόψεις τους με άρθρα στις εφημερίδες και τα περιοδικά – στη χώρα μας αποτελεί εξαίρεση. Ακόμη και όταν συμβαίνει αυτό γίνεται «κατόπιν εορτής». Γίνεται δηλαδή ύστερα από την περίοδο κατά την οποία ο πολιτικός που αρθρογραφεί κατείχε μια δημόσια θέση και γίνεται τις περισσότερες φορές για την δικαίωση των πεπραγμένων του.

Ωστόσο και εδώ υπάρχουν κάποιες εξαιρέσεις. Σήμερα θα επιχειρήσουμε μια ταυτόχρονη ανάγνωση τριών εξαιρέσεων. Πρόκειται για το βιβλίο του κ. Δημήτρη Ρόκου «Αλλαγή στην Παιδεία – Παιδεία για την Αλλαγή», το βιβλίο της κ. Αννυς Βρυχέα και του κ. Γαβρόγλου «Απόπειρες Μεταρρύθμισης στην Ανώτατη Εκπαίδευση» (1911-1981) και το πρόσφατο βιβλίο του κ. Αθανάσιου Ταλιαδούρου «Η μεταρρύθμιση στην Ανώτατη Εκπαίδευση 1974-1982».

Η σειρά στην αναγραφή των βιβλίων είναι αυστηρά χρονολογική. Ακολουθεί τις ημερομηνίες εκδόσεως των βιβλίων. Φεβρουάριος 1982, Μάιος 1982, Δεκέμβριος 1983. Η κοινότητα στο αντικείμενο των βιβλίων είναι πρόδηλη ήδη από τους τίτλους.

Οι συγγραφείς των τριών βιβλίων είναι όλοι τους πολιτικά πρόσωπα.

Ο Δημήτρης Ρόκος μέλος της Κεντρικής Επιτροπής του ΠΑΣΟΚ, υπεύθυνος της εκπαιδευτικής πολιτικής του Κινήματος στα χρόνια 1974-1981, γενικός γραμματέας του υπουργείου Παιδείας μέχρι πρόσφατα, αναφέρεται ως ο εμπνευστής του καινούργιου Νόμου – Πλαισίου, αλλά και από τους βασικούς – αν όχι ο βασικότερος διαμορφωτής της γραμμής του ΠΑΣΟΚ για τα πανεπιστημιακά πράγματα.

Η Αννυ Βρυχέα και ο Κώστας Γαβρόγλου ανήκουν σήμερα στην ηγεσία του ΚΚΕ εσωτερικού – στην Κεντρική Επιτροπή η πρώτη, στο Εκτελεστικό Γραφείο ο δεύτερος. Στην περίοδο μετά το 1974 υπήρξαν και οι δύο από τα ηγετικά στελέχη στο χώρο του Επιστημονικού Διδακτικού Προσωπικού (ΕΔΠ) και έλαβαν μέρος σε διάφορες επιτροπές που συστήθηκαν κατά καιρούς για τη σύνταξη ενός νόμου – πλαισίου για τα πανεπιστήμια.

Ο κ. Αθανάσιος Ταλιαδούρος βουλευτής σήμερα της Ν.Δ., διετέλεσε υφυπουργός Παιδείας στις κυβερνήσεις του κόμματος του με την ευθύνη της Ανωτάτης Παιδείας και υπουργός Παιδείας στην τελευταία κυβέρνηση της Ν.Δ. επί πρωθυπουργία Γ. Ράλλη. Δεν θα ήταν ούτε υπερβολή αλλά ούτε και κολακεία να πούμε ότι ο Αθανάσιος Ταλιαδούρος έπαιξε ένα κεντρικό ρόλο στα εκπαιδευτικά μας πράγματα στη διάρκεια της εξουσίας της Ν.Δ. Το γεγονός άλλωστε και μόνο ότι ένα από τα βασικά κείμενα – σχέδια νόμου για την Ανώτατη Παιδεία έχει καταγραφεί στην κοινή μνήμη ως: «σχέδιο Ταλιαδούρου» συμβολίζει μόνο τη συμμετοχή και την προσφορά του τέως υπουργού.

Τρεις τύποι «πολιτικών»

Είπαμε προηγουμένως ότι οι συγγραφείς και των τριών βιβλίων είναι «πολιτικά πρόσωπα». Μετά την, μάλλον τυπική, αναφορά στην πολιτική ιδιότητα καθενός, που προηγήθηκε, πρέπει να προχωρήσουμε σε μια ουσιαστικότερη προσέγγιση. Ο Αθανάσιος Ταλιαδούρος εκπροσωπεί τον κλασικό, τον παραδοσιακό πολιτικό. Τις καλύτερες του στιγμές, χωρίς αμφιβολία. Τον πολιτικό, που αναδείχτηκε από συνεχείς εκλογικές μάχες σε μια περιφέρεια της επαρχίας, το νομό Καρδίτσας. «Στο Λαό του νομού Καρδίτσας» είναι άλλωστε αφιερωμένο και το βιβλίο του συγγραφέα, «που από το 1946 με τιμά συνεχώς με την ψήφο του». Αυτός λοιπόν ο Καρδιτσιώτης πολιτικός γνωρίζει τα πανεπιστημιακά προγράμματα ακριβώς γιατί του ανατέθηκε η κυβερνητική ευθύνη γι' αυτά. Στο βιβλίο του κυριαρχεί το πρώτο ενικό πρόσωπο. Δεν λείπουν και οι παραδοσιακές φωτογραφίες: Με τον πρωθυπουργό στην τάδε σύσκεψη, στα εγκαίνια του δέινα έργου κ.ο.κ. Ωστόσο το γράψαμε ήδη, δεν πρόκειται για ένα παραδοσιακό κομματάρχη. Υπάρχει βέβαια το «εγώ» στο βιβλίο που σήμερα παρουσιάζουμε από την πρώτη κιόλας φράση της εισαγωγής: «..... δεν αντέχω στον πειρασμό να μην εκθέσω και εγώ τις απόψεις μου» για τα πανεπιστημιακά πράγματα. Ωστόσο όμως μαζί με αυτό το «εγώ» (και μέσω αυτού) υπάρχει το «εμείς» της παράταξης του, που θέλησε να

* Κείμενο του «Ελεύθερου Τύπου» της 23.1.1984 το οποίο παρουσιάζει κριτικά τα βιβλία για την Παιδεία των Αθ.Ταλιαδούρου Βουλευτή και πρώην Υφυπουργού Παιδείας, Αννυ Βρυχέα και Κ.Γαβρόγλου, και Δ.Ρόκου, πανεπιστημιακών.

αναμορφώσει τα εκπαιδευτικά πράγματα, αλλά η θέληση της δεν πραγματοποιήθηκε, είτε γιατί δεν ήταν τόσο ισχυρή όσο έπρεπε, είτε γιατί υψώθηκαν αντιστάσεις ανυπέβλητες.

Στον αντίποδα αυτού του τύπου πολιτικού ο Δημήτρης Ρόκος, Πανεπιστημιακός ο ίδιος, καθηγητής της Πολυτεχνικής της Θεσσαλονίκης σήμερα θήτευσε στα πανεπιστημιακά πράγματα από τα μέσα. Δεν έλειψε φυσικά το πολιτικό κίνητρο ούτε το κομματικό καθήκον. Πως θα μπορούσε να λείπει άλλωστε όταν ο συγγραφέας του «Αλλαγή στην Παιδεία...» Είναι ιδρυτικό μέλος του ΠΑΣΟΚ και στέλεχος της Κεντρικής Επιτροπής, από το 1974.

Αντιπροσωπεύει πάντως τον τύπο του πολιτικού που ανέδειξε το ΠΑΣΟΚ και αναδείχτηκε απ' αυτούς. Του πολιτικού, που τον «γεννάει» βέβαια ο χώρος του, το Πανεπιστήμιο, αλλά που ενώνει το χώρο αυτό με μια γενικότερη πολιτική κίνηση, αυτή του ΠΑΣΟΚ, της Αλλαγής. Αν ο Αθανάσιος Ταλιαδούρος αφιερώνει το βιβλίο του στο λαό της περιφέρειας του, ο Δημήτρης Ρόκος στον πρόλογο του βιβλίου του εξηγεί ότι τα κείμενα του, «ήταν κείμενα δράσης που καθόριζαν... το στίγμα της προσωπικής τοποθέτησης και της συνειδητής συμμετοχής ενός πανεπιστημιακού δασκάλου και πολίτη, στο μαζικό προοδευτικό κίνημα». Αυτός λοιπόν ο δάσκαλος και πολίτης τιτλοφορεί το πρώτο κείμενο του στο βιβλίο «Γράμματα σ' έναν πολίτη – σπουδαστή».

Άλλος λόγος, διαφορετικό ύφος, διαφορετική γενιά πολιτικών, από εκείνη του βουλευτή και τ. υπουργού Αθ. Ταλιαδούρος.

Η Αννυ Βρυχέα και ο Κώστας Γαβρόγλου προέρχονται από μια διαφορετική πολιτική ατμόσφαιρα. Όχι μόνο εξαιτίας της διαφορετικής πολιτικής ένταξης – ανήκουν στην ηγεσία του ΚΚΕ εσωτερικού όσο για τη διαφορετική οπτική γωνία από την οποία παρατηρούν τις εξελίξεις.

Στον πρόλογο του βιβλίου τους οι συγγραφείς αναφέρουν: «...στη σημερινή συγκυρία, όπου η σιωπή μπορεί να ερμηνευτεί και σαν μια πολιτική επένδυση, μας δίνει κουράγιο να ξέρουμε ότι ανήκουμε σε μια παράταξη που αντιστάθηκε και αντιστέκεται καθημερινά στο βόλεμα που επιτρέπει η σιωπή, στο άλλοθι που παρέχουν οι κομματικές σκοπιμότητες και που με συνέπεια διεκδικεί το δικό της ρόλο στον μετασχηματισμό του ελληνικού πανεπιστημίου». Αν λοιπόν ο Αθ. Ταλιαδούρος εκπροσωπεί μια εξουσία που δοκιμάστηκε, ο Δ. Ρόκος μιαν άλλη που δοκιμάζεται τώρα, η Α. Βρυχέα και ο Κ. Γαβρόγλου εκφράζουν τη δυναμική των πανεπιστημίων από «τα μέσα». Τις διαπλοκές της κεντρικής εξουσίας με τις πανεπιστημιακές δυνάμεις. Η διάσταση αυτή δεν ξεφεύγει από τη ματιά των δύο άλλων συγγραφέων, ιδιαίτερα από εκείνης του Δ. Ρόκου. Το κριτήριο, όμως, είναι που πέφτει το βάρος.

Γιατί τα τρία βιβλία μαζί

Προτείνουμε σε όποιον θέλει να εμβαθύνει – ή και απλώς να πληροφορηθεί – στα προβλήματα της Ανώτατης Παιδείας, να διαβάσει και τα τρία βιβλία. Όχι μόνο γιατί αυτός είναι ο ασφαλέστερος δρόμος για την αντικειμενική πληροφόρηση. Ούτε γιατί οι συγγραφείς – και οι τέσσερις – είναι από τους πρωταγωνιστές της μεταρρύθμισης. Κυρίως διότι τα τρία βιβλία, πέρα από τον κοινό τόπο τους, την περίοδο '74 - '81, έχουν και διαφορετικά χαρίσματα.

Στο βιβλίο των Γαβρόγλου – Βρυχέα (εκδόσεις Σύγχρονα Θέματα) θα βρει κανείς πολύτιμα θησαυρίσματα όπως λόγου χάρη καταπληκτικά (κυριολεκτικά) κείμενα εποχής. Παραθέτουμε μερικά σελ. 111.

Αγαπητέ μου Παναή,

Δεν μπορείς να ειπείς ότι δεν εξεδικήθην σένα και τον Πέτρο εν τω προσώπω του Πολυγένους διότι πρέπει να γνωρίζεις ότι κύρια αφορμή της απογοησίας του Πολυγένους ήμην εγώ αποκαλύψας όλα τα όργια και τας σχέσεις προς τον Κωστάκη (διευθυντή Νομικού φροντιστηρίου) εις τον Πρωθυπουργόν (Δραγούμη) δια μέσου του υιού του, όστις ως γνωστόν είναι μαθητής μου. Περισσότερον ευχάριστον είναι ότι με τους υποψηφίους καθηγητάς Αραβαντινόν, Τριανταφυλλόπουλον, Πετμεζάν (όλοι βουλευτές) κτλ. συνδέομαι στενότερα. Με θεωρούν ως πρωτεργάτην της εκκαθαρίσεως του Πολυγένους και μου επιδαπιλεύουν πλείστας περιποιήσεως και διαβεβαιώσεις περί υποστηρίξεως. Ωστε και από αυτής της απόψεως θα συντριβή ο Κωστάκης. Γράψε αν θα έχωμεν εφέτος φοιτητάς από την Χαλκίδα και πως πηγαίνει το πόκερ...»

«Από την επιστολή του Δ. Σταύρου, διευθυντή Νομικού φροντιστηρίου. Κατετέθη στο προεδρείο της Βουλής στις 10.7.1911, στη διάρκεια των συζητήσεων για τον οργανισμό του 1911)

ή παρακάτω στην ίδια σελίδα:

«.....Κύριε συνάδελφε, μου επιτρέπετε μίαν διακοπήν. Δεν είναι δυνατόν, κύριε Πρόεδρε, να συνεχισθή η συζήτησις ενώπιον πέντε βουλευτών. Πρέπει να αναβάλωμεν...»

(Παρέμβαση του Π. Τσαλδάρη στο τέλος της δεύτερης συνεδρίασης, στις 8.3.1932, για τη συζήτηση του οργανισμού του 1932)

ή εκτιμήσεις όπως (σελ. 101):

«Αβασάνιστο συμπέρασμα από τα γεγονότα, οι πολυπληθείς πρωτοβουλίες των κυβερνήσεων της Ν. Δημοκρατίας για τη συγκρότηση επιτροπών μελέτης και σύνταξης σχεδίων νόμων για το Πανεπιστήμιο.

Τελικά όμως μέσα από μια δημοκρατικοφάνεια πρωτοβουλιών και διαδικασιών «επιτροπές σύνταξης, επίσημα έγγραφα όπου ζητούνται οι θέσεις των σχολών αλλά και των μαζικών φορέων) η κυβέρνηση συγκάλυπτε μια βασική της επιλογή: Το γεγονός ότι δεν θέλησε τον εκσυγχρονισμό της Ανώτατης Εκπαίδευσης αυτά τα χρόνια.

Ο αντίλογος

Ας δούμε όμως πως απαντά ο υπεύθυνος υπουργός Παιδείας, ο κ. Ταλιαδούρος (την κατηγορία που μόλις πριν του απευθύνθηκε). Διαβάζουμε στη σελ. 23 του δικού του βιβλίου:

«Παρά τις αγωνιώδεις προσπάθειες μου να έχω τις απαντήσεις των Ιδρυμάτων και των Σχολών έγκαιρα, πολλές Σχολές «μελετούσαν» συνεχώς τις διατάξεις του παραδοθέντος σχεδίου των πρυτάνεων....

Πέρασε και ο Φεβρουάριος και πολλές Σχολές και Ιδρύματα ακόμη δεν είχαν απαντήσει, εκτός από ελάχιστα. Έτσι φτάσαμε στον Απρίλιο του 1981.

Μετά από μακρότατη συνεργασία με τον πρωθυπουργό κ. Ράλλη, στον οποίο παρέδωσα και τη συνταχθείσα εισηγητική έκθεση του νομοσχεδίου, πήρα το πράσινο φως οριστικά, για την κατάθεση του σχεδίου Νόμου – Πλαισίου. Άρχισε η χρονοβόρος διαδικασία της συντάξεως της εκθέσεως από το Γενικό Λογιστήριο και της υπογραφής από τους συναρμοδίους υπουργούς Οικονομικών, Δικαιοσύνης, Κοινωνικών Υπηρεσιών και Προεδρίας της Κυβερνήσεως.

Η αντίδραση που είχε εκδηλωθεί από ένα μέρος των καθηγητών Α.Ε.Ι., όλων των αποχρώσεων (δεξιών και αριστερών) βρίσκεται πλέον στην πιο μεγάλη της έξαρση. Αυτή άλλωστε υπήρξε και η κύρια αιτία της καθυστέρησης καταθέσεως στη Βουλή του Νομοσχεδίου, που ήταν έτοιμο από τον Δεκέμβριο 1980, και τελικά της μη ψηφίσεως του.

Η αντίδραση εναντίον οιασδήποτε προσπάθειας για εκσυγχρονισμό και εκδημοκρατισμό της Ανωτάτης παιδείας (βλ. εισηγητική έκθεση μου για την ανάγκη της μεταρρυθμίσεως). Και όλα αυτά, για να μη γίνει καμιά παραχώρηση της «έδρας» προς την σπουδάζουσα νεολαία!....

Ποτέ δεν πίστεψε μέρος των πανεπιστημιακών δασκάλων ότι το Πανεπιστήμιο υπάρχει για τους σπουδαστές και όχι για τους καθηγητές.

Ποια όμως είναι η γνώμη του Δημήτρη Ρόκου για τις αλλεπάλληλες καθυστερήσεις; Για τις επιτροπές, που όλο συνεδρίαζαν και ποτέ δεν κατέληγαν; Ας δούμε τι λει ο ίδιος, όχι για την απόπειρα του 1980 –81 αλλά για την αντίστοιχη του 1977 (σελ.159):

«Αργά το βράδυ, ο κ. Ράλλης δήλωσε ότι ο Νόμος – Πλαίσιο θα καθυστερήσει διότι υπάρχουν πολλές επιδιώξεις, όχι μόνο θεμιτές που αποβλέπουν στη διαιώνιση της σημερινής καταστάσεως για να αντλήσουν οφέλη». Οι εφημερίδες Τρίτη 5.7.77.

Στη διαδικασία σύνταξης του Νόμου – Πλαισίου, τη μακριά και την επώδυνη, την κλειστή και στεγανή, την με δύο λόγια, απαράδεκτα αντιδημοκρατική, που προεξοφλούσε άλλωστε την ποιότητα του αποτελέσματος, πάντα είχα για τον κ. Ράλλη μια δικαιολογία:

Ο κ. Ράλλης εργάζεται στο υπουργείο Παιδείας απ' τις 6.30 το πρωί, κρατάει γερά το υπουργείο Προεδρίας, διαφυλάσσει το δημοκρατικό μας πολίτευμα παρακολουθώντας κάθε στιγμή τις δραστηριότητες της Κ.Υ.Π., κρατάει δεμένη κι ενωμένη την Νέα Δημοκρατία» κι έτσι ήμουν σίγουρος ότι αντικειμενικά δεν είχε τον καιρό, ούτε να διαβάσει καν, όχι τα σχέδια που εκπονούσαν οι επιτροπές που ο ίδιος διόριζε αλλά ούτε και τις κριτικές συμβολές πολιτικών απ' όλα τα κόμματα, που είδαν το φως της δημοσιότητας τα τρία τελευταία χρόνια που «εκπονείται» ο Νόμος – Πλαίσιο για τα Α.Ε.Ι.

Αφήνοντας, λοιπόν, όλη την ευθύνη στον υφυπουργό του κι αργότερα μόνο βουλευτή της Ν.Δ. κ. Ταλιαδούρο (που χρησιμοποιώντας ως εργαλείο παραπομπής στις καλένδες, η «δημοκρατική διαδικασία» α) του να ρωτάς τους ενδιαφερομένους φορείς, β) να πετάς στον κάλαθο των αχρήστων χωρίς καν να διαβάσεις τις απόψεις τους, γ) να ετοιμάζεις ένα σαφώς χειρότερο σχέδιο, δ) να εισηγείσαι ευσεβώς και «δημοκρατικώς» στον υπουργό σου να ξανακούσει τους φορείς που ο ίδιος τόσο ενδεικτικά αγνόησες, κ.ο.κ.) ο κ. Ράλλης θεώρησε λογικό, τη στιγμή που έπαιρνε στα

χέρια του το Νόμο – Πλαίσιο για τα Α.Ε.Ι., να συγχαρεί την Επιτροπή και να της δώσει εύσημα και πιστοποιητικά εγκριτικά της δουλειάς της.

Και στη συνέχεια του άρθρου του ο Δ. Ρόκος καταλογίζει στον τότε υπουργό ατολμία, επειδή δεν ανοίγει διάλογο με τους φοιτητές.

Διάλογος

Ετεροχρονίζοντας όμως τον διάλογο – τόσο δύσκολο άλλωστε αφού γίνεται μέσα από τα βιβλία – ο πολιτικός της Ν.Δ. «ρωτάει» με τη σειρά του τον κ. Δ. Ρόκο στη σελ. 5 του «Η μεταρρύθμιση στην Ανώτατη Παιδεία».

«Εκτός από την προσπάθεια του 1980 – (όταν συγκροτήθηκε Επιτροπή από πρυτάνεις-φοιτητές και Ε.Δ.Π. για να συντάξει το Νόμο – Πλαίσιο σημ. Ε.Τ., που και αυτή με κάθε τρόπο τορπιλίστηκε από τα κόμματα της Αριστεράς κυρίως, και από άλλους παράγοντες) πότε όλη μαζί η Πανεπιστημιακή Κοινότητα συμφώνησε ή επιχείρησε να επιλύσει τα διάφορα προβλήματα του Πανεπιστημίου ή να διατυπώσει ορισμένες διατάξεις για το σχέδιο Νόμου – Πλαίσιο για τα Α.Ε.Ι.» Πριν δώσουμε το λόγο στον Δ. Ρόκο να απαντήσει σημειώνουμε μόνο πως μ' αυτό τον τρόπο ο ίδιος ο κ. Ταλιαδούρος δικαιώνει τις κατηγορίες τόσο των Γαβρόγλου – Βρυχέα όσο και του Δ. Ρόκου ότι οι μέχρι τότε προσπάθειες δεν είχαν ουσιαστικό διάλογο των φορέων, αλλά επίφαση διαλόγου.

Πως εξηγεί ο Δ. Ρόκος την αποτυχία του 1980-81. Ανατρέχουμε σε ένα κείμενο του, μάλλον προφητικό, της 6 Ιανουαρίου 1980 (σελ. 219-223).

Η συγκρότηση της επιτροπής είναι μια «από τα πριν χαμένη υπόθεση» γιατί η υπόθεση θα κριθεί τον Ιούνιο του '80. Και Ιούνιος '80 σημαίνει «αναμονή πολιτικών εκλογών και συνεπώς καλένδες για τα καυτά προβλήματα των Α.Ε.Ι.».

Έτσι και έγινε μόνο που η προεκλογική περίοδος της αναμονής κράτησε 17 μήνες, όσο και η πρωθυπουργία Ράλλη. Ήταν μια μάλλον μακριά προεκλογική περίοδος.

Όποιος θελήσει να βρει την κριτική Γαβρόγλου – Βρυχέα για αυτή την παρατεταμένη προεκλογική περίοδο θ' ανατρέξει στη σελίδα 88 του βιβλίου τους:

Έτσι 6 σχεδόν μήνες πριν από τις βουλευτικές εκλογές, σχεδόν όλοι ήταν ευχαριστημένοι. Η κυβέρνηση που δεν θέλει να ψηφίσει το σχέδιο ιδιαίτερα μετά τις διάφορες αντιδράσεις και την σκληρή στάση των καθηγητών, το καταθέτει στην Κοινοβουλευτική Επιτροπή Παιδείας, λίγο καιρό πριν κλείσει η Βουλή, και δημαγωγεί ότι η ίδια ενδιαφέρεται να προωθήσει ένα νόμο – πλαίσιο. Είναι δε σίγουρη ότι ούτε οι φοιτητές, ούτε και το Ε.Δ.Π. θα κινητοποιηθούν είτε για να πιάσουν να το αποσύρει, είτε για να την πιάσουν να το τροποποιήσει, αφού ιδιαίτερα για το ΠΑΣΟΚ αλλά και για το ΚΚΕ, η οποιαδήποτε κινητοποίηση, έπρεπε να αποφευχθεί επειδή έτσι υπήρχε ο «κίνδυνος» τα συντηρητικά τμήματα του πληθυσμού να είναι διστακτικότερα στο ν' αποκολληθούν από τη Νέα Δημοκρατία.

Ο Δ. Ρόκος παίρνει την ρεβάνς για λογαριασμό του μέσα από τις σελίδες 267-272 του δικού του βιβλίου. Σ' αυτές αναλύει την διακήρυξη της κυβερνητικής πολιτικής του ΠΑΣΟΚ. Σ' αυτές τις σελίδες ο Δ. Ρόκος αναλύει τις αλλαγές που επιδιώκει το κόμμα του:

Το ΠΑΣΟΚ απελευθερώνει την Ανώτατη Παιδεία απ' το μονοδιάστατο και το μηχανιστικό ρόλο που της επιφύλαξε μέχρι σήμερα η Δεξιά, ως βιομηχανίας τυχαία παραγωγής πτυχιούχων, ξεκομμένων από τις ανάγκες του τόπου μας και τις επιλογές για μια σύμμετρη κι αυτοδύναμη ανάπτυξη της χώρας μας κι έξω και πέρα από τις συγκεκριμένες κλίσεις κι επιλογές των νέων μας.

Το ΠΑΣΟΚ μέσα απ' την ανάλυση των συνθηκών της φυσικής και κοινωνικοοικονομικής πραγματικότητας του τόπου μας και στα πλαίσια του Δημοκρατικού Προγραμματισμού και της διαδικασίας υλοποίησης και στήριξης της αυτοδύναμης ανάπτυξης του τόπου μας, έχει ανάγκη από τις δεξιότητες, τα ταλέντα και τις ιδιαίτερες δημιουργικές ικανότητες κάθε Έλληνα, που θα μπορεί να περνάει από την Παιδεία, (με πλήρη οικονομική και κοινωνική πρόνοια από την Πολιτεία), σε κάθε σημείο της ζωής του και σ' οποιοδήποτε σημείο της Επικράτειας κι αν ζει και εργάζεται.

Άρα, απαντάει έμμεσα στην Α. Βρυχέα και Κ. Γαβρόγλου, το 80-81 δεν ήταν χαμένη ευκαιρία, αφού τώρα ανοίγονται οι προοπτικές. Βέβαια, σπεύδει ο ίδιος να πει ότι «ο χρόνος και η πράξη θα δείξει» (σελ. 267).

Θα σταματήσουμε όμως εδώ γιατί αλλιώς θα χρειαζόμασταν πολλές-πολλές σελίδες της εφημερίδας μας. Όσοι διψούν για συνέχεια ας ανατρέξουν στα τρία βιβλία. Και στα τρία όμως.